અયોધ્યામાં નવો વહીવટી યુગ શરૂ!

રાજા રામની અયોધ્યામાં મંદિરનો વહીવટ સંભાળવા નિવૃત સરકારી બાબુઓએ લાઈન લગાવી !

વિકલ્પ

★ દીપક આશર

અયોધ્યામાં શ્રી રામ જન્મભૂમિ મંદિરના ભવ્ય નિર્માણ અને પ્રાણપ્રતિષ્ઠા બાદ આ પવિત્ર નગરી માત્ર ધાર્મિક શ્રદ્ધાનું કેન્દ્ર નથી રહી, પરંતુ તે ભારતની સૌથી જટિલ અને વિશાળ સંચાલન પ્રણાલીઓમાંની એક બની ગઈ છે. દરરોજ લાખોની સંખ્યામાં આવતા શ્રદ્ધાળુઓ, સુરક્ષા વ્યવસ્થા, પ્રોટોકોલ અને અબજો રૂપિયાના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનું સંચાલન કરવું એ કોઈ સામાન્ય પડકાર નથી.

તાજેતરમાં સામે આવેલા એક અહેવાલ મુજબ, શ્રી રામ જન્મભૂમિ તીર્થ ક્ષેત્ર ટ્રસ્ટમાં ચીફ એક્ઝિક્યુટિવ ઓફિસર (સીઈઓ) અને અન્ય મહત્વના વહીવટી હોદ્દાઓ માટે ૧,૦૦૦થી વધુ નિવૃત્ત અમલદારો (આઈએએસ, આઈપીએસ અને અન્ય સિવિલ સર્વન્ટ્સ)એ અરજીઓ કરી છે. આ આંકડો માત્ર એક ભરતી પ્રક્રિયા દર્શાવતો નથી, પરંતુ તે ભારતમાં ધાર્મિક ટ્રસ્ટોના વહીવટ, નિવૃત્ત અધિકારીઓની ભૂમિકા અને ભવિષ્યની વ્યવસ્થા અંગે એક વિચારપ્રેરક દૃષ્ટિકોણ પણ પૂરો પાડે છે. જ્યારે ૧,૦૦૦થી વધુ ભૂતપૂર્વ અમલદારો કોઈ એક ધાર્મિક ટ્રસ્ટની સેવા કરવા કે વહીવટ સંભાળવા આટલી મોટી સંખ્યામાં આગળ આવે, ત્યારે તેની પાછળ અનેક મહત્વના પરિબળો કાર્યરત હોય છે.

ઘણા નિવૃત્ત અધિકારીઓ માટે રામ મંદિર ટ્રસ્ટ સાથે જોડાવું એ માત્ર એક નોકરી કે હોદ્દો નથી, પરંતુ નિવૃત્તિ પછી સેવાભાવ, પૂજા અને ધાર્મિક ઉત્થાનમાં યોગદાન આપવાની એક આધ્યાત્મિક તક છે. અયોધ્યા રામ મંદિરનું પરિસર સેંકડો એકરમાં ફેલાયેલું છે. ત્યાં ભક્તજનોની ભીડનું નિયંત્રણ, પ્રોટોકોલ મેનેજમેન્ટ, નાણાકીય પારદર્શિતા અને સુરક્ષા ગ્રીડનું સંચાલન કરવા માટે દાયકાઓનો સરકારી અનુભવ ધરાવતા અધિકારીઓની જરૂરિયાત અનિવાર્ય છે. સિવિલ સર્વિસમાંથી નિવૃત્ત થયા પછી પણ રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે ચર્ચિત એવા રામ મંદિર ટ્રસ્ટનો હિસ્સો બનવું એ અમલદારો માટે એક મોટું સન્માન માનવામાં આવે છે.

રામ મંદિર ટ્રસ્ટનું સંચાલન હવે માત્ર પરંપરાગત પૂજારીઓ કે સંતો સુધી મર્યાદિત રહ્યું નથી. આજના આધુનિક યુગમાં ધાર્મિક સ્થળોનું સંચાલન કરવા માટે વિશ્વસ્તરીય મેનેજમેન્ટની જરૂર પડે છે. તિરુપતિ બાલાજી કે વૈષ્ણોદેવીની જેમ અયોધ્યામાં પણ રોજ હજારો અને તહેવારો દરમિયાન લાખો ભક્તો આવે છે. આટલી મોટી સંખ્યામાં આવતા લોકો માટે આઈટી સિસ્ટમ, ઈ-પાસ અને લાઈન મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ ઊભી કરવામાં આઈએએસ કે આઈપીએસ કેડરના અધિકારીઓનો અનુભવ ઉપયોગી નીવડી શકે છે. ટ્રસ્ટને દેશ-વિદેશમાંથી કરોડો રૂપિયાનું દાન મળે છે. ઓડિટિંગ, એકાઉન્ટિંગ અને સરકારી કાયદાઓ (જેમ કે એફસીઆરએ)નું પાલન કરવા માટે વહીવટી અનુભવ ધરાવતી ટીમ હોવી અત્યંત જરૂરી છે. આ સમગ્ર વિષય પર જ્યારે આપણે ઊંડાણપૂર્વક વિશ્લેષણ કરીએ છીએ, ત્યારે મારું સ્પષ્ટ માનવું છે કે નિવૃત્ત અમલદારોનો અનુભવ ચોક્કસપણે કિંમતી છે, પરંતુ માત્ર સરકારી કે અમલદારશાહી દૃષ્ટિકોણથી રામ મંદિર જેવા આધ્યાત્મિક કેન્દ્રનું સંચાલન કરવું સંપૂર્ણપણે યોગ્ય નથી.

સરકારી સેવાઓમાંથી નિવૃત્ત થયેલા અધિકારીઓ નિયમો, કાગળિયાં, રેડ ટેપિઝમ અને વહીવટી પ્રોટોકોલના માળખામાં કાર્ય કરવાની ટેવ ધરાવતા હોય છે. ધાર્મિક ટ્રસ્ટમાં જો આ સરકારી માનસિકતા વધુ પડતી હાવી થઈ જાય, તો સામાન્ય ભક્તો માટે સહાનુભૂતિ અને આધ્યાત્મિક અનુભવ ગૌણ બની જવાનો ભય રહે છે. નિર્ણયો લેવામાં સરકારી ઢબની ઢીલ કે વિલંબ આવી શકે છે. 'વીઆઈપી કલ્ચર'ને પ્રોત્સાહન મળવાનો પણ ભય રહે છે, જે ઘણી વખત સરકારી કાર્યશૈલીનો એક ભાગ બની જતું હોય છે.

રામ મંદિર જેવા પવિત્ર સ્થળના સંચાલનમાં ત્રણ બાબતોનો ત્રિવેણી સંગમ હોવો જોઈએ. પ્રથમ - ધાર્મિક નેતૃત્વ, જે પરંપરા, વિધિ-વિધાન અને આધ્યાત્મિકતા જાળવી રાખે. બીજું - નિવૃત્ત અમલદારો, જેઓ કાયદાકીય, સુરક્ષા અને સરકારી તંત્ર સાથેના સમન્વયનું કાર્ય સંભાળે. ત્રીજું - યુવા પ્રોફેશનલ્સ અને મેનેજમેન્ટ એક્સપર્ટ્સ, જેઓ આધુનિક આઈટી, હોસ્પિટાલિટી અને નવી ઊર્જા સાથે ભક્તોની સુવિધા માટે નવીન ઉકેલો લાવે.

ભવિષ્યના દૃષ્ટિકોણથી જોઈએ તો અયોધ્યાનું રામ મંદિર માત્ર એક મંદિર બનીને નહીં રહે, પરંતુ તે સમગ્ર દક્ષિણ એશિયાનું એક વિશાળ સાંસ્કૃતિક અને આર્થિક કેન્દ્ર બનવા જઈ રહ્યું છે. આવનારા ૧૦થી ૧૫ વર્ષોમાં અયોધ્યા વિશ્વના સૌથી વધુ મુલાકાત લેવાતા ધાર્મિક સ્થળોમાં સ્થાન પામશે. વેટિકન સિટી કે મક્કાની તર્જ પર અયોધ્યામાં આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરની સુવિધાઓ, એરપોર્ટ કનેક્ટિવિટી અને ફાઈવ-સ્ટાર હોસ્પિટાલિટી ક્ષેત્રનો વિકાસ થશે. આ માટે ટ્રસ્ટ પાસે દીર્ઘદૃષ્ટિ હોવી જરૂરી છે. રામ મંદિરના નિર્માણ અને વિશાળ વહીવટી માળખાના કારણે અયોધ્યા અને આસપાસના વિસ્તારોમાં લાખો પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રોજગારીની તકો ઊભી થશે. નાના વેપારીઓ, ગાઈડ્સ, પરિવહન સેવા અને હોટેલ ઉદ્યોગ માટે આ એક મોટો બૂસ્ટર ડોઝ સાબિત થશે.

ભવિષ્યમાં ૧,૦૦૦ અમલદારોની જગ્યાએ આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ, ફેસ રેકગ્નિશન, ઓટોમેટેડ ક્રાઉડ કંટ્રોલ અને સ્માર્ટ ટોકન સિસ્ટમનો ઉપયોગ વધારવો પડશે. વહીવટી પ્રક્રિયાઓ જેટલી વધુ ડિજિટલ અને પારદર્શક બનશે, તેટલો જ ભક્તોનો અનુભવ વધુ સુખદ બનશે. ભવિષ્યમાં રામ મંદિર ટ્રસ્ટ સામે સૌથી મોટો સૈદ્ધાંતિક પડકાર એ રહેશે કે તેઓ 'વીઆઈપી સંસ્કૃતિ'ને કેવી રીતે રોકે છે. ભગવાન શ્રીરામના જીવનમાં શબરીના બોર હોય કે નિષાદરાજ સાથેની મિત્રતા, દરેક પ્રસંગ સમાનતાનો સંદેશ આપે છે. તેથી વહીવટ ગમે તેટલો સરકારી કે કડક હોય, સામાન્ય ગરીબ ભક્ત અને કોઈ મોટા મંત્રી કે અમલદાર વચ્ચે મંદિરના દ્વાર પર સમાનતા જળવાઈ રહેવી જોઈએ.

અયોધ્યાના રામ મંદિર ટ્રસ્ટમાં સીઈઓ અને વહીવટી પદો માટે ૧,૦૦૦થી વધુ નિવૃત્ત અમલદારોની ઉત્સુકતા એ બાબતની સાક્ષી પૂરે છે કે આ પ્રોજેક્ટ દેશ માટે કેટલો મહત્વપૂર્ણ છે. નિવૃત્ત આઈએએસ અને આઈપીએસ અધિકારીઓનો અનુભવ આટલા મોટા મંદિરના સંચાલનને મજબૂતી આપી શકે છે. પરંતુ ભવિષ્યને વધુ સુંદર અને આદર્શ બનાવવા માટે ટ્રસ્ટે અમલદારશાહીના કડક ચોકઠામાંથી બહાર નીકળીને આધ્યાત્મિકતા, વ્યાવસાયિક કુશળતા અને તકનીકી ઈનોવેશન વચ્ચે યોગ્ય સંતુલન સ્થાપિત કરવું પડશે. રામરાજ્યની વિભાવના જ એવી છે કે જ્યાં પ્રજાનો દરેક વર્ગ સુખી હોય અને વહીવટ પારદર્શક તેમજ ન્યાયી હોય.

જો અયોધ્યાનું આ નવું વહીવટી માળખું આદર્શ, સેવાભાવ અને પારદર્શિતા સાથે આગળ વધશે, તો તે માત્ર ભારત જ નહીં, પરંતુ સમગ્ર વિશ્વ માટે ધાર્મિક અને સામાજિક ટ્રસ્ટોના ઉત્કૃષ્ટ સંચાલનનું એક અમર ઉદાહરણ બની રહેશે.